

ΓΝΩΜΗ

Αναζητώντας ισορροπίες ανάμεσα σε δύο κρίσεις: Συριακός Εμφύλιος και ISIS

Πάνος Κουργιώτης*

Με τη συρο-ιρακινή κρίση να μαίνεται, το αμερικανικό υπουργείο Αμύνης αποφάσισε την έναρξη ενός νέου προγράμματος εκπαίδευσης μαχητών από τις τάξεις της λεγόμενης μετριοπαθούς αντιπολίτευσης στη Συρία στο πλαίσιο της διεθνούς προσπάθειας εναντίον του ISIS. Εκ πρώτης όψεως, η απόφαση αυτή φαίνεται πως αποσκοπεί στην κλιμάκωση του πολέμου κατά των Τζιχαντιστών στο μέτωπο της Συρίας, το οποίο παραμένει εν πολλοίς αμετάβλητο, λόγω της επικέντρωσης των επιθέσεων στο μέτωπο του Ιράκ. Ωστόσο η γεωπολιτική συνθετότητα της παρούσας κρίσης στη Μέση Ανατολή εκ των πραγμάτων δημιουργεί πολλαπλά περιθώρια ερμηνείας της απόφασης αυτής, κυρίως λόγω της άμεσης και έμμεσης εμπλοκής διάφορων αντιμαχόμενων μερών, σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Βάσει όσων ανέφερε ο αξιωματούχος του Πενταγώνου, Ναύαρχος Kirby, το πρόγραμμα προβλέπει την αποστολή προσωπικού περίπου 1.000 ατόμων για την σταδιακή εκπαίδευση Σύρων μαχητών σε Τουρκία, Κατάρ και Σαουδική Αραβία, θέτοντας τον υπεραισιόδοξο στόχο της δημιουργίας μιας δύναμης 15.000 ανδρών μέσα σε διάστημα περίπου δύο ετών.¹ Με την ανακοίνωση του προγράμματος, η αμερικανική διοίκηση προσπαθεί να αποδείξει στους εταίρους της εντός του διεθνούς συνασπισμού καταπολέμησης της τρομοκρατίας, ότι διαθέτει μία, έστω και υπό διαρκή διαπραγμάτευση, στρατηγική για τη Συρία, την ίδια ώρα που η Ρωσία έχει αναβαθμιστεί σε διπλωματικό επίπεδο ως ουραγός μιας πολιτικής λύσης μεταξύ του καθεστώτος Άσαντ και μερίδων της αντιπολίτευσης.²

Τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων, οι δύο πρωτοβουλίες είναι ενδεικτικές μιας αμερικανό-ρωσικής σύγκλισης ως προς την διαχείριση της συριακής κρίσης. Με την ανοχή και την διακριτική στήριξη του ΟΗΕ και των δυτικών κυβερνήσεων που πλέον συμμετέχουν και

* Διδάκτωρ Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

στον πόλεμο κατά του ISIS, η Ρωσία ενθαρρύνεται να διατηρήσει την επιρροή της και η ανάγκη πολιτικής επιβίωσης του Άσαντ νομιμοποιείται διεθνώς με αντάλλαγμα τη δέσμευση του να συμμετέχει σε μια ασαφή διαδικασία μετάβασης και νομής της εξουσίας. Η πολιτική των «παγωμάτων» των συγκρούσεων σε τοπικό επίπεδο για ανθρωπιστικούς λόγους³ κατά το προηγούμενο έτος, ακόμα και αν παραβιάστηκε αμέτρητες φορές, ουσιαστικά προλείανε το έδαφος για την αποδοχή αυτής της διαδικασίας, επιτρέποντας στον Άσαντ να ανακαταλαμβάνει κάποιες περιοχές, την ώρα που όλοι ασχολούνταν με την απειλή των Τζιχαντιστών και φέρνοντας εν τέλει τους μαχητές του Ελεύθερου Συριακού Στρατού προ τετελεσμένων. Από την άλλη οι ΗΠΑ, οι οποίες είχαν εντείνει τις επαφές τους με το καθεστώς πριν το ξέσπασμα της εξέγερσης το 2011⁴, μπορούν πλέον να αποκτήσουν έναν ενεργότερο ρόλο στα εσωτερικά πολιτικά πράγματα της χώρας και σε όποια μελλοντική μεταβατική διαδικασία προκύψει.

Το μεγάλο ζήτημα που τίθεται εδώ ωστόσο είναι, ότι τόσο οι Αμερικανοί, όσο και οι Ρώσοι πιέζουν τη λεγόμενη μετριοπαθή αντιπολίτευση προς την κατεύθυνση της πολιτικής λύσης, χωρίς να είναι βέβαιοι για την αξιοπιστία αυτής της πολιτικής δύναμης και τον ρόλο της. Η προοπτική μιας επαναπροσέγγισης με το καθεστώς διχάζει μια ήδη κατακερματισμένη αντιπολίτευση,⁵ η οποία θεωρητικά μόνο εκπροσωπείται με μία ενιαία φωνή από τα εξόριστα πολιτικά της όργανα στην Τουρκία, ενώ την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, ακόμα και οι μετριοπαθέστερες ελίτ διστάζουν να ανταποκριθούν στο κάλεσμα των Ρώσων, φοβούμενες ότι θα κατηγορηθούν για προδοσία της «Συριακής Επανάστασης».⁶ Πρακτικά μέσα στο ίδιο το συριακό έδαφος, η αντιπολίτευση εκφράζεται μέσω δεκάδων ένοπλων ταγμάτων, τα οποία να μεν απαρτίζουν τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό, από την άλλη δε, διατηρούν την οργανωτική τους αυτοτέλεια στο αυτοδιοικητικό επίπεδο χωριών και κωμοπόλεων στα νότια, τα βορειοδυτικά, καθώς και σε προάστια της Δαμασκού και του Χαλεπιού. Επιπλέον, κάποια από αυτά τα τάγματα φέρονται ως ιδιαίτερως σαλαφιστικά, όπως μαρτυρούν οι ονομασίες τους και οι πρακτικές των μαχητών τους στις περιοχές που ελέγχουν.⁷ Επομένως, ποιους ακριβώς θέλουν να εκπαιδεύσουν και να εξοπλίσουν οι Αμερικανοί και με ποιους όρους;

Πρώτα απ' όλα πρέπει να θυμηθούμε, ότι δεν είναι η πρώτη φορά που αναλαμβάνουν μία τέτοια πρωτοβουλία στη Συρία, ωστόσο τώρα η εμπλοκή των ΗΠΑ προμηνύεται πολύ δυναμικότερη και οι γεωπολιτικοί συσχετισμοί στην περιοχή είναι διαφορετικοί. Η αμερικανική πολιτική στο συριακό εμφύλιο, κατά τα πρώτα στάδια της εξέλιξης του, ήταν μια κακή ρέπλικα της ίδιας πολιτικής που ακολουθήθηκε στο Αφγανιστάν κατά την δεκαετία '80. Τότε οι Αμερικανοί είχαν αναθέσει στη Σαουδική Αραβία και το Πακιστάν την δημιουργία ενός αναχώματος τόσο κατά του σοβιετικού επεκτατισμού, όσο και κατά του σιιτικού επαναστατικού ριζοσπαστισμού, που ακτινοβολούσε από το Ιράν του Χομεϊνί. Τελικά, τα δύο κράτη ερμήνευσαν την εμπλοκή τους σε εκείνο το ψυχροπολεμικό παιχνίδι ως μία πρώτης τάξεως ευκαιρία να εδραιώσουν την περιφερειακή τους ηγεμονία στο σουνιτικό αραβοϊσλαμικό κόσμο και οι πολιτικές τους οδήγησαν στην πρώτη γιγάντωση του διεθνούς τζιχαντιστικού κινήματος.

Τρεις δεκαετίες αργότερα κι έχοντας ήδη κληροδοτήσει στο Ιράκ αρκετά προβλήματα μετά την εισβολή τους το 2003, μεταξύ των οποίων είναι και η αναζωπύρωση της σουνιτικής – σιιτικής σύγκρουσης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, οι ΗΠΑ δεν ήθελαν να λερώσουν ξανά τα χέρια τους ελπίζοντας πως η συριακή κρίση δε θα έπαιρνε τις διαστάσεις που τελικώς πήρε, γι' αυτό και η μοίρα της συριακής αντιπολίτευσης αφέθηκε στα χέρια της Τουρκίας, του Κατάρ και της Σαουδικής Αραβίας. Όμως τα κράτη αυτά σαφώς και ενδιαφέρονταν, μέσω της χειραγώγησης της αντιπολίτευσης, να απαγκιστρώσουν τη Συρία από την ιρανική κηδεμονία της πολύ περισσότερο απ' ό,τι ενδιαφέρονταν για την ελευθερία του

λαού της από την τυραννία του Άσαντ.

Παρά τα εκατομμύρια που ξοδεύτηκαν σε οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, οι σύμμαχοι του Ελεύθερου Συριακού Στρατού δεν έχουν καταφέρει να κερδίσουν τον εμφύλιο, ενώ δε φαίνεται να μπορούν και να επηρεάσουν δραματικά την έκβαση του. Ο κύριος λόγος της αποτυχίας τους αυτής βρίσκεται στο γεγονός, ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ του άξονα Τουρκίας – Κατάρ – Αδελφών Μουσουλμάνων από τη μια και της Σαουδικής Αραβίας και των σαλαφιστών συμμάχων της από την άλλη, ο οποίος εντάθηκε ιδιαίτερα μετά την ανατροπή της κυβέρνησης Μόρσι στην Αίγυπτο, μετατοπίστηκε και στις τάξεις των Σύρων μαχητών, πυροδοτώντας μία νέα ενδοσυνιτική σύγκρουση στη σκιά του μεγαλύτερου πολέμου κατά του Άσαντ και της Χεζμπολάχ. Η προβληματική αυτή κατάσταση αποτέλεσε και μία από τις σημαντικότερες αιτίες δημιουργίας του ISIS εν μέσω του συριακού εμφυλίου.

Η ανακοίνωση του νέου αμερικανικού προγράμματος λοιπόν, έρχεται ως μία προσπάθεια «ελέγχου» της πολιτικής των προηγούμενων ετών και αντλεί την αισιοδοξία της από τις πρόσφατες προσπάθειες αποκατάστασης της ενότητας εντός του ίδιου του σουνιτικού μπλοκ (επαναπροσέγγιση Κατάρ – Αιγύπτου, Κατάρ – Σαουδικής Αραβίας).⁸ Αυτή τη φορά βέβαια, τα νέα γεωπολιτικά δεδομένα πιέζουν προς την κατεύθυνση μιας πιο στοχευμένης αμερικανό-αραβικής και ενδοσυνιτικής συνεννόησης στο συριακό ζήτημα, προτάσσοντας ως ύψιστο διακύβευμα την ανάσχεση του ISIS. Εν όψει μάλιστα της τζιχαντιστικής απειλής και ενός ενδεχόμενου επαναπροσδιορισμού των σχέσεων ΗΠΑ – Ιράν,⁹ οι Άραβες σύμμαχοι πράγματι φαίνεται να παραμερίζουν τις μεταξύ τους διαφορές και να εμφανίζονται πρόθυμοι να παίξουν έναν πιο εποικοδομητικό ρόλο, γεγονός που θα επικουρούσε την αμερικανική πολιτική, ωστόσο οι δυσκολίες παραμένουν:

Πρώτον, πρέπει τόσο το Κατάρ και η Τουρκία, όσο και η Σαουδική Αραβία να πειστούν, ότι η καταπολέμηση του ISIS είναι σημαντικότερη από την ανατροπή του Άσαντ. Πρέπει δηλαδή να υπαναχωρήσουν από την πολιτική που θέλει το ISIS να αποτελεί ένα απλό σύμπτωμα του πολέμου κατά του Άσαντ. Κάτι τέτοιο σημαίνει βέβαια χρεοκοπία της συριακής τους πολιτικής στην οποία επένδυσαν τα τελευταία χρόνια, εκτός και αν βρεθεί ένας «κομψός» τρόπος. Επίσης πάντα παραμονεύει ο κίνδυνος να κρίνουν, ότι μια υπερβολική εξασθένηση του ISIS σημαίνει νομοτελειακά και την δημιουργία ευκαιριών για το Ιράν, αν και κάτι τέτοιο θα ήταν απίθανο όσον αφορά τον κυρίως σουνιτικό όγκο των περιοχών της ανατολικής Συρίας. Όσο το όπλο της διαμόρφωσης των τιμών του πετρελαίου παραμένει στα χέρια τους,¹⁰ οι Αράβες μονάρχες μπορούν να επενδύουν στο στραγγαλισμό της ιρανικής οικονομίας, εκβιάζοντας μία τελική λύση στο συριακό χωρίς τον Άσαντ. Από την άλλη, σε ένα ενδεχόμενο πολιτικό κενό του «Ισλαμικού Κράτους», θα μπορούσαν να καρπωθούν τον έλεγχο της ζώνης αυτής, εκτός και αν ήδη οι Τζιχαντιστές παίζουν αυτό τον ρόλο για λογαριασμό τους. Μία φόρμουλα ταυτόχρονης ανάσχεσης των Τζιχαντιστών και του Ιράν θα αποτελούσε την ιδανική επιλογή για τα μεγάλα σουνιτικά κράτη της περιοχής, ισορροπώντας μεταξύ αραβικών και αμερικανικών συμφερόντων.

Δεύτερον, ο αρνητικός αντίκτυπος της πολιτικής των σουνιτικών περιφερειακών δυνάμεων στις τάξεις του Ελεύθερου Συριακού Στρατού δεν είναι εύκολο να αντιστραφεί άμεσα. Ακόμα και αν οι πάτρωνες τους υπερβούν τον πρόσφατο ανταγωνισμό τους, πολλοί μαχητές έχουν ήδη στραφεί στο «Ισλαμικό Κράτος», ενώ υπάρχουν και αρκετές τάσεις εντός της λεγόμενης μετριοπαθούς αντιπολίτευσης, οι οποίες ούτε ιδιαίτερα «μετριοπαθείς» είναι, ούτε φαίνονται πρόθυμες να συγκρουστούν με τους Τζιχαντιστές. Ιδεατά, οι Αμερικανοί θα ήθελαν με την βοήθεια των Ρώσων, ενδεχομένως και του Ιράν, “να βάλουν στον πάγο” έστω και προσωρινά τον συριακό εμφύλιο, ώστε να απελευθερωθούν δυνάμεις για τη συνδρομή του διεθνούς συνασπισμού στα δυτικά μέτωπα του πολέμου κατά του ISIS (ανατο-

λική Συρία). Όμως έτσι διακυβέυεται η ίδια η συγκολλητική ύλη, που θα μπορούσε να κρατήσει ενωμένους όσους εκπροσωπούν ακόμα μία ένοπλη, μετριοπαθή, φιλοδυτική αντιπολίτευση (Αδελφούς Μουσουλμάνους, μετριοπαθείς Σαλαφιστές, κ.α.).¹¹

Μετά από τέσσερα χρόνια διαρκούς πολέμου και εξάντλησης, πως θα μπορούσαν να πείσουν τα πολιτικά όργανα στην Τουρκία τους μαχητές τους στη Συρία, ότι πρέπει πλέον να «παγώσουν» τη σύγκρουση με τον Άσαντ και να επικεντρωθούν σε έναν εχθρό που ποτέ δεν αποτέλεσε την προτεραιότητα τους; Η ιδέα φαντάζει προδοτική και ο αγώνας των τελευταίων ετών μάταιος. Υπάρχει βέβαια και το δέλεαρ των όπλων και της εκπαίδευσης. Είναι βέβαιο, ότι οι αντάρτες που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα δε θα παραιτηθούν ποτέ της αξίωσης τους να στραφούν κατά του Άσαντ μόλις νιώσουν αρκετά ισχυροί. Άλλωστε οι Αμερικανοί ως προς το συγκεκριμένο σιωπούν, ενώ δεν αποκλείεται να υπάρχει και κάποιος άλλος απώτερος στόχος ή «κρυφή ατζέντα» πίσω από την ενεργό υποστήριξη των Σύρων μαχητών.

Σε κάθε περίπτωση, όλα θα κριθούν απ' την έκβαση του πολέμου κατά του «Ισλαμικού Κράτους», με την ανάφλεξη ενός διμέτωπου αγώνα να αποτελεί το χειρίστο σενάριο στην παρούσα φάση. Χωρίς σχέδιο και οργανωμένη στρατηγική, η μία στρατιωτική προσπάθεια θα υπονομεύσει την άλλη, εντείνοντας τα αδιέξοδα και επιμηκύνοντας την κρίση που βιώνει ο συριακός λαός. Επίσης, όπως έχει συμβεί και παλιότερα, δεν αποκλείεται στην προσπάθειά τους να ανακόψουν την ορμή του «Ισλαμικού Κράτους», οι Αμερικανοί και οι Άραβες εταίροι τους να θέσουν τις βάσεις για την ανάδυση πολλών μικρότερων, φυγόκεντρων και ανταγωνιζόμενων μεταξύ τους «Ισλαμικών Κρατών» με σαουδαραβική και καταριανή κηδεμονία, σε περίπτωση που δεν υπάρξει κάποια πρόοδος στις συνομιλίες με το συριακό καθεστώς. Αυτό συμβαίνει ήδη άλλωστε με τους σημερινούς μετριοπαθείς Ισλαμιστές να συμπιέζονται από το επίσης τζιχαντιστικό Μέτωπο Νούσρα στα δυτικά και από το ISIS στα ανατολικά τους. Πρόκειται πάνω απ' όλα για έναν πόλεμο προτεραιοτήτων και αντικρουόμενων ερμηνειών μεταξύ των άμεσα εμπλεκόμενων τοπικών δρώντων και των μεγάλων δυνάμεων.

Στο μεσοδιάστημα και ανεξάρτητα από το που θα στραφούν τελικά τα αμερικανικά όπλα στα χέρια των Σύρων μαχητών, η υλοποίηση του νέου αμερικανικού προγράμματος θα συμβάλει με τη σειρά της στην παγίωση της εικόνας που έχει αποκτήσει η Μέση Ανατολή τον τελευταίο καιρό: τόσο στη Λιβύη και την Υεμένη, όσο και στο Ιράκ και τη Συρία οι τρομοκρατημένοι τοπικοί πληθυσμοί βιώνουν καθημερινά την αποσάρθρωση της πολιτικής τάξης. Μέσα στη γενικότερη κατάρρευση κάθε οργανωμένης πολιτικής δομής και μη μπορώντας να ικανοποιήσουν το ζωτικό ζήτημα της ασφάλειας, οι ασθμαίνουσες κρατικές εξουσίες εκχωρούν όλο και περισσότερες αρμοδιότητες σε παραστρατιωτικούς μηχανισμούς (militias), θέτοντας εν αμφιβόλω την ίδια την έννοια του θεσμικού ελέγχου της εθνικής επικράτειας.¹² Ακόμα και αν τελικά κοπάσει η θύελλα του πολέμου και οι κρατικές οντότητες της Μέσης Ανατολής διατηρηθούν όπως τις γνωρίζουμε, η ειρηνική ενσωμάτωση όλων αυτών των δομών που δημιουργήθηκαν κάτω από αυτές τις έκτακτες συνθήκες θα αποτελέσει και το πιο επίπονο χαρακτηριστικό οποιασδήποτε διαδικασίας μετάβασης, μιας και πάντα θα τίθεται ως επιλογή η εύκολη λύση της προσφυγής στα όπλα.

Υ Π Ο Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Όλοι οι σύνδεσμοι προσπελάστηκαν στις 24/1/2015

1. Cooper, Helene, "Pentagon Will Send Troops to Train Some Syrian Rebels", The New York Times, (16/1/2015) <http://www.nytimes.com/2015/01/17/world/middleeast/pentagon-will-send-trainers-to-aid-some-syrian-rebels.html?ref=middleeast>
2. Bahout, Joseph, "Russia and Iran Step Into Syria's Diplomatic Vacuum", Carnegie Endowment for International Peace, (30/12/2014) <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=57621>
3. Robert, S. Ford, "A Good Freeze in Aleppo is not Enough", Foreign Policy, (5/12/14) <http://foreign-policy.com/2014/12/05/a-good-freeze-in-aleppo-is-not-enough-ceasefires-assad-isis>
4. Barabandi, Bassam, "The American Approach in Syria and Iran: Soft and Dangerous", Middle East Institute, (10/12/14) <http://www.mideasti.org/content/article/american-approach-syria-and-iran-soft-and-dangerous>
5. Abu-Husain, Sawsan, "Syrian Opposition meets in Cairo ahead of Russian Talks", Asharq al-Awsat, (22/1/15) <http://www.aawsat.net/2015/01/article55340674>
6. Lucas, Ryan, "In new blow, Syrian Opposition shuns Russia peace initiative", The Daily Star, (17/1/15) http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2015/Jan-17/284422-in-new-blow-syrian-opposition-shuns-russia-peace-initiative.ashx?utm_source=Magnet&utm_medium=Related%20Articles%20widget&utm_campaign=Magnet%20tools
7. Ahmed, Yusra, "Maarouf says Islamist groups unable to eliminate moderate rebels", Zaman Alwsl, (14/1/2015) <https://en.zamanalwsl.net/news/8413.html>
8. Kechichian, Joseph, "GCC crisis: a thing of the past", al Jazeera, (2/5/2014) <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/04/gcc-crisis-thing-past-201442412056785109.html>
9. "Iran, World Powers Review Nuclear Positions at Latest Talks", Asharq al-Awsat, (18/1/2015) <http://www.aawsat.net/2015/01/article55340540>
10. "Gulf OPEC members refuse to cut oil output", al Jazeera, (22/12/2014) <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/12/gulf-opec-members-refuse-cut-oil-output-2014122204456675415.html>
11. Al-Ghadawi, Abdullah, "FSA Chiefs Commander: no priority more than Asad's topple", Zaman Alwsl, (27/12/2014) <https://en.zamanalwsl.net/news/8141.html>
12. Vatanka, Alex, "Forget ISIS: Shia Militias are the real threat to Kurdistan", The National Interest, (7/1/2015) <http://nationalinterest.org/feature/forget-isis-shia-militias-are-the-real-threat-kurdistan-11982>

Το ΚΕΜΜΙΣ εγκαινιάζει μια σειρά από άρθρα και αναλύσεις οι οποίες παρουσιάζουν διαφορετικές γνώμες και οπτικές γωνίες για διάφορα θέματα της Μέσης Ανατολής και του Ισλαμικού Κόσμου, οι οποίες προέρχονται από αναλυτές που δεν ανήκουν στο δυναμικό του ΚΕΜΜΙΣ.

Το Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών φιλοξενεί πληθώρα διαφορετικών απόψεων στα πλαίσια του ελεύθερου ακαδημαϊκού διαλόγου. Οι απόψεις αυτές δεν αντανακλούν υποχρεωτικά τις απόψεις του Κέντρου.

